

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE ARKADAŞLARI BURJUVA MIYDI?

7 Eylül 2024

Yıldırım Koç

Sovyetler Birliği, Komintern ve eski TKP belgelerinde, birkaç istisna dışında, Mustafa Kemal Paşa için "burjuva" sıfatı kullanılır. Komintern'in bazı kararlarında Kurtuluş Savaşı'nın önder kadroları "paşalar" olarak nitelendirilmekte ve sanki servet sahipleriymiş gibi sunulmaktadır.

1960'lı yıllarda Türkiye'deki sosyalist sol içinde yaygınlaşan sıfat ise, "Mustafa Kemal Paşa'nın temsil ettiği asker-sivil küçük burjuva kökenli yönetici zümresi" idi.

Önce "burjuva" kavramına bakalım.

F.Engels, Komünist Manifesto'nun 1888 yılındaki İngilizce baskısına yazdığı önsözde, burjuvaziyi ve proletaryayı şöyle tanımlıyordu: "Burjuvazi ile kastedilen, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emeğin işverenleri olan çağdaş kapitalistler sınıfıdır. Proletarya ise, kendi üretim araçları olmayan ve yaşayabilmek için işgüçlerini satmak durumunda kalan çağdaş ücretli işçiler sınıfı." (Marx-Engels, *Selected Works*, Vol.1, Progress Publishers, Moscow, 1973;108)

Bağlı bulunduğu hukuki statü ne olursa olsun, üretken bir faaliyette bulunsun/bulunmasın veya emek-değer kuramına göre değer üretsin/üretmesin veya ait olduğu toplumsal sınıfın farkında olsun/olmasın, Engels'e göre, geçimini işgücü satışıyla sağlayan herkes işçi sınıfındandır, proletaryadır.

Belirli itibarlı mesleklerin kapitalist düzende özel konumunu yitirip işçileşmesini de Marx ve Engels, daha 1848 yılında Manifesto'da şöyle anlatıyordu: "Burjuvazi şimdiye kadar itibar gören ve saygılı bir huşuyla bakılan her mesleğin halesini çekip aldı. Doktoru, avukatı, rahibi, şairi, bilim adamını ücretini ödediği kendi ücretli emekçisi durumuna getirdi." (Marx-Engels,1973;111)

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, devlet memuruydu.

Memurların sınıfsal konumunu doğru kavrayanlardan biri, Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucularından ve 28/29 Ocak 1921 günü katledilen Ethem Nejat idi. E.Nejat, 1919/1920 yıllarında yayınlanan "Darülmualiminli Gençlere" yazısında, öğretmenlerin sınıf özelliğini şöyle ön plana çıkarıyordu:

"Darülmualimin'li genç! Sen kendin çok iyi biliyorsun ki sen proleter evlâdısın.

"Baban nasıl kolunun kuvvetiyle çalışıyor ise, sen de günde on onbeş saat kafanı yorarak, beynini çatlatarak çalışacaksın. Bugün daha pek genç ve mektep talebesi isen, yarın bugünkü tarzı hükümetin muhakir gördüğü bir iptidai mektebin mürebbisi olacaksın. Ve muallimlerin çektiği azabı, açlığı çekmeye ve mektebin ve talebelerinle devletluların mektebi yanında hakir kalmaya mahkûm olacaksın.

"O halde ey genç! Ey yarının mürebbisi! Şimdiden menfaatini bil! Sen gündelikle çalışan işçiden başka bir şey değilsin! Koluyla çalışan, uzvi faaliyetini bir lokma yiyeceğe hasreden, bu haksız ve hain cemiyet içinde ilimden, fenden hisse ve kısmet alamayan biçare işçi gençler ile bir sırada, bir halde, bir endişede olduğunu idrak et. Onlarla elele ver, 'yevm-i cedit, rızkı cedit' (yeni gün, yeni azık, YK) yaşayan sınıfın gençleri, çocuklarıyla birlikte çalış, yarının inkılâp hazırlıklarını yap!" (TÜSTAV, Mustafa Suphi ve Yoldaşları, İstanbul, 2004;131-132)

Ethem Nejat, 20 Eylül 1919 tarihli Kurtuluş Dergisi'nde yer alan "Proletarya Kimlerdir?" makalesinde proletaryanın "yevmün cedit, rızkun cedit" ("yeni gün, yeni azık") yaşadığını belirterek, proletaryanın bir tabakası olarak da "münevver proletarya"yı gösteriyor:

"Münevver proletarya: Muallim, muallime, mürebbiye, muid, mubassır, müderris, muharrar, mütetebbi, şair, âlim, kimyager, mühendis, tabip, güzel sanatlar erbabı, ressam, senktraş, müsikişinas, mızıkacı, hattat, memur, hükûmet mensupları; bizde küçük zabıtlar, mütekit, mali müesseseler ve şirket ve ticarethane yazıcı ve muhasibi, seyyar memur, daktilograf." (Kurtuluş, Anadolu Yay., İstanbul, 1975;81)

Yusuf Akçura, 1920, 1921 ve 1923 yıllarında yayımlanan yazılarında bu konuyu şöyle ele almaktadır:

"Efendiler, izah ettiğimiz üzere sanattan, esnafıktan, ticaretten, yerden yurttan mahrum kalan ahalimiz ne oluyor? Ne olacak, gündelikçi. (...) Yani aldığı gündelikle, aylıkla geçinen memur, asker, işçi, amele, hademe, hamal, ırgat. (...) Kısacası yeni gün, yeni rızk diye günü gününe kazanıp yaşayan, yeni tabirle proleter."(Türk Devriminin Programı, Kaynak Yay., İst., 2017;51) (30 Haziran 1921 günlü Sebilürreşat Mecmuası)

"İttihat ve Terakki işte bu proleter askeri ve mülki memurları teşkilatlandırarak, yani iktisadi vaziyetlerinden memnun olmayan memurların temsilcisi sıfatıyla işe başladı ve mevcut hükûmete muhalif bir fırka halinde ortaya çıktı." (Akçura,2017;105) (9 Haziran 1920)

"Memleketin genel iktisadi buhranını bir tarafa bırakıp yalnız İstanbul'unkine bakımımızı odaklarsak her şeyden evvel gözümüze çarpacak memurlar sınıfının halidir. Devlet memurları, daha açık bir tabirle devlet amelesi çok sıkıntılı bir vaziyete düşmüşlerdir: Bir kısmı açıkta kalmış, bir kısmı emekliye sevk edilmiş, bir kısmı azledilmiş, bir kısmı faal değil. Faal olanlardan bazılarının maaşı geçimlerine yetmiyor." (Akçura,2017;159) (Haziran 1923)

Prof.Dr.Halil İnalçık'ın belirttiğine göre, 23 Nisan 1920 tarihinde açılan "TBMM'yi oluşturan 390 üyeden 233'ü asker ve memur; 47'si din adamı; kalanlar çiftçi, tüccar ve aşiret reisiydi." (İnalçık, Halil, Atatürk ve Demokratik Türkiye, 5. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2016;42)

Mustafa Kemal Paşa'nın Sovyet Rusya temsilcileri M. Frunze ve İ. Abilov ile 25.12.1921 günü yaptığı görüşme, Türkiye'deki devrimin karakterinin belirlenmesi, Mustafa Kemal'in tavrı ve Sovyet Rusya'nın o tarihteki yaklaşımı açısından çok önemlidir.

Görüşmede M. Frunze şunları söyledi:

"Size ve iktidarda bulunan şahsiyetlere bakarak hemen hemen hepsinin yoksullar sınıfından çıktığı kanaatine varıyorum. Hâkimiyetten söz ederken, sizi -Paşa'yı- göz önüne alıyorum ve sizin hiçbir mal ve mülkünüzün olmadığını ve kendi hizmetiniz ve emeğinizle geçindiğinizi biliyorum. Buradan, komünist ihtilal olsa bile sizin hiçbir şey kaybetmeyeceğiniz sonucu çıkmaktadır"

Mustafa Kemal Paşa'nın Frunze'ye yanıtı da son derece açıktı:

"Çok doğru olarak belirttiğiniz gibi, iki üç kişi dışında, iktidarımızın başında bulunan kişilerin hemen hepsi emekçiler arasından çıkmıştır. Ve herhangi bir servete sahip değildirler. Bundan dolayı elbette bizim korkmamıza ve komünist harekete karşı düşmanca tavır almamıza gerek yoktur." (ATABE-12,2003;181)

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına “burjuva” sıfatını takanlar, Osmanlı döneminde, Kurtuluş Savaşı yıllarında ve daha sonraki dönemde Türkiye’de burjuvazinin niteliği ve emperyalist saldırıya karşı tavrı konusunda ciddi bir araştırma yapmadılar. Bu dönemlerde Türkiye topraklarında burjuvazinin çok büyük bölümünü, Ermeni, Rum, Yahudi, levanten, yabancı uyruklu ve Sabetaycı zenginler oluşturuyordu. Bunların çok büyük bölümü de, özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında işgalci Yunan ordusunu maddi ve manevi olarak destekledi. Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasından sonraki on yıllar boyunca (belki 1948 yılı bir dönüm noktası olarak alınabilir) Türkiye’deki burjuvazi devletin denetimi altındaydı ve Kurtuluş Savaşı yıllarındaki ihanetlerinin ödettirilmesinin korkusunu yaşıyordu. (Bu yıllarda burjuvazinin durumuna ilişkin olarak, <https://www.academia.edu> adresinde yayımlanmış üç makaleme bakılabilir: “Osmanlı Devleti Döneminde Sermayedarlar ve İşverenlerin Örgütlülüğü,” “Kurtuluş Savaşı yıllarında Sermayedarlar ve İşverenlerin Örgütlülüğü,” “Türkiye’de 1950 Öncesinde Sermayedarların Örgütlülüğü.”)

Mustafa Kemal Paşa’nın Lenin’e 4 Ocak 1922 tarihinde yazdığı mektupta şu ifadeler vardı: “Memleketimizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra, niyetimiz, kamu yararı taşıyan büyük işletmeleri olabildiğince devlet eliyle yönetmek ve böylece, bir büyük kapitalistler sınıfının gelecekte memlekete hâkim olmasının önüne geçmektir.” (ATABE-12,2003;211) Bu anlayış özellikle Atatürk’ün hayatta olduğu dönemde büyük ölçüde uygulanmıştır.

Sovyetler Birliği’nin, Komintern’in ve eski TKP’nin Atatürk’ü “burjuva” olarak suçlamasının nedeni, Mustafa Kemal Paşa’nın Amerikan mandasına karşı çıktığı gibi, Sovyet mandasına da karşı çıkması, bağımsız bir Türkiye’nin yaratılmasına öncülük etmesidir.

Mustafa Kemal Paşa’nın bütün mirasını devlete bırakması da onun bu konudaki tavrını göstermektedir.

Bu açıdan bakıldığında, Kurtuluş Savaşı’nın önder kadrolarının büyük bölümü, emekçi karakterdeydi, işçi sınıfındandı. Ancak bu insanlar sınıf kimlikleriyle yalnızca kendi sınıf çıkarları için mücadele etmiyorlardı. Mücadele programı, insanların özgürce ve onurlu yaşayabilecekleri bağımsız bir devletin kurulması, korunması ve geliştirilmesiydi.

Bu bilgiler ışığında, Kemalist Devrim’i gerçekleştiren kadroların “milli burjuvazi” veya “ticaret burjuvazisi” veya hakim sınıfların bazı başka tabakaları olduğu yolundaki iddialar gerçeklerle çelişmektedir.